

ՀՀ ԿԳՄՍ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
«ՄԻՍԻԱՆԻ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ» ՊՈԱԿ

ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆՈՂ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

**ԹԵՄԱ՝ «Սովորողների մեջ ինքնուրույնություն
և ստեղծագործական ունակությունների
զարգացումը աշխարհագրության դասավանդման ընթացքում»**

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ՝

ՀՀ Սյունիքի մարզի Անգեղակոթի միջնակարգ դպրոց

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Նարինե Հայրապետյան

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ Օֆիկ Առուստամյան

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3
1.1 Ինքնուրույն ու նախաձեռնող սովորողի և ուսուցչի համագործակցությունը դպրոցում.....	4
1.2 Սովորողի ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը աշխարհագրության դասավանդման ընթացքում	10
Դասի պլան 7 – րդ դասարան	13
Թեստային աշխատանք	16
Եզրակացություն.....	18
Օգտագործված գրականություն.....	20

Թող աշակերտը չսովորի գիտությունը , թող նա հորինի այն
ինքնուրույն:

Ժան – Ժակ Ռուսո

Ներածություն

Ժամանակակից հասարակությանը պետք են ինքնուրույն մտածող ,ակտիվ
անհատականություններ , որոնք օժտված կլինեն ինքնատիպ մտածողությամբ ,
ովքեր կարող են լուծուժներ գտնել ծագած խնդիրների համար : Մեր դպրոցները
ծանրաբեռնված են շատ առարկաներով , որոնցից յուրաքանչյուրն իր հերթին բազում
նյութեր ու սկզբունքներ ունի : Մենք մանակավարժներս գիտակցում ենք որ
կրթության իրական նպատակը ոչ միայն գիտելիքներ ու հմտություններ հաղորդելն է,
այլ նաև երեխաների մոտ զարգացնել դիտողականություն , երեվակայություն ,
ստեղծագործական մտածելակերպ:

Աշխարհագրությունը մեկն է այն առարկաներից որտեղ երեխան կարող է
ինքնուրույն ինֆորմացիա ստանալ , կիրառել ոչ ստանդարտ որոշումներ , գտնել
ուղիներ տեղական .տարածաշրջանային և նույնիսկ գլոբալ խնդիրներ լուծելու
համար: Աշխարհագրությունը օժտված է մեծ պոտենցյալով և երեխաների մոտ
ձևավորում է ստեղծագործ և նախաձեռնող հատկանիշներ: Նորություն չէ , որ
որակյալ համարվաում է այն ուսուժական պրոցեսը , երբ հավասարապես
հետաքրքիր է և՛ աշակերտին և՛ ուսուցչին: Աշակերտները ամենալավ նյութը
յուրացնում են այն դեպքում ,երբ ձեռք են բերել սեփական ջանքերով: Ուսման
նկատմամբ հետաքրքրություն առաջացնելը ուսուցչի առջև դրված առաջնային
խնդիրն է:

Այս առումով Էլբերթ Հաբարդն ասել է . « Ուսուցման նպատակն է երխային ընդունակ
դարձնել հետագայում զարգանալու առանց ուսուցչի»:

Աշխարհագրության դասավանդման ընթացքում ձևավորվում են բազմաթիվ
կարողունակություններ , որոնցից մեկն է սովորել սովորելու կարողունակությունը ,
երբ երխաները ինքնուրույն և միուսների հետ համատեղ արդյունավետ սովորում և
աշխատում են կյանքի տարբեր իրավիճակներում:

Ըստ ՀՊԶ-ի կարևոր է նաև ինքնաճանաչողական և սոցիալական կարողունակությունը , նրանք ձևավորում են վստահություն սեփական ուժերի նկատմամբ և կառավարում են սեփական ժամանակն ու գիտելիքներն ու հմտությունները:

Աշխարհագրության դասերի ընթացքում շատ կարևոր է զարգացնել նաև երեխաների ստեղծագործական կարողությունները , հնարավորություն տալ նոր գաղափարների , նոր լուծումների և ինքնատիպ որոշումների համար :

Ստեղծագործ և նախաձեռնող անհատը ձգտում է ստեղծել նորը , լավը .որը որակապես կտարբերվի մինչ այդ եղածներից:

Արդյունավետ և բարենպաստ պայմանների դեպքում յուրաքանչյուր երեխա լավագույնս կարող է դրսևորվել . Անտադանդ երեխաներ չկան : Ուսուցչի խնդիրն է հատնաբերել և զարգացնել յուրաքանչյուր երեխայի ունակությունները:

Աշխարհագրության դասապրոցեսի ընթացքում ես իմ առաջ խնդիր եմ դնում երեխաների մոտ զարգացնել հետևյալ որակական հատկանիշները:

- Մտածել ինքնուրույն և լուծել ծագած խնդիրները (Օգտագործելով ստացած գիտելիքները)
- Ունենալ ստեղծագործ մտածելակերպ
- Ճկուն ձևով ադապտացվել օր օրի փոփոխվող կենսական իրավիճակներին
- Գործնական և կիրառական մտածել , Իրագործել նոր գաղափարներ ,գրագետ աշխատել ստացված տեղեկույթի հետ (Հավաքել փաստեր , վերլուծել , առաջարկել վարկածներ , ընդհանրացնել , բացահայտել օրինաչափությունները)

1.1 Ինքնուրույն ու նախաձեռնող սովորողի և ուսուցչի համագործակցությունը դպրոցում

Միջազգային փորձը վկայում է, որ կրթության ոլորտում հաջողության հասնելու համար կարևոր է ունենալ բարձրակարգ ուսուցչական կազմ և ժամանակի պահանջներին համապատասխանող, աշակերտների սովորելու ցանկությունը խթանող բովանդակություն: Եթե կրթական համակարգը չունենա բարձրակարգ

մանկավարժական կազմ և որակյալ ուսուցիչական բովանդակություն, ապա հասարակությունը իր կրթական պահանջմունքները բավարարելու է դպրոցից դուրս, իսկ վերջինս դառնալու է ձևական և անարդյունավետ հաստատություն: Ուստի կարևոր ենք համարում ուսուցիչական հաստատության ուսուցչի դերը կրթության որակի բարձրացման գործում, դրան ուղղված վերջինիս կողմից իրականացրած կառուցողական քայլերը և, որ ամենակարևորն է, փոխհամագործակցությունը սովորողի հետ՝ որպես կրթության առաջնային շահակից: Այս համատեքստում առանցքային նշանակության հարց է ուսուցչի կողմից սովորողի ցանկացած նորոգարական քայլերի խրախուսումը, վերջինիս ինքնուրույն գործելու պահանջմունքի բավարարումը, քանզի մոտիվացիան կրթական համակարգում ևս կարևոր բաղադրիչ է: Ստեղծագործական մտածողության ձևավորումն ու զարգացումն այսօր կրթության գլխավոր նպատակներից մեկն է: Սովորողների ստեղծագործական մտածողության, կարողությունների ձևավորումն ու զարգացումը այդ թվում աշխարհագրության դասերին ևս դիտարկվում է որպես արդի հասարակական պահանջ և կրթության կարևոր խնդիր: Սովորողների ստեղծագործական մտածողությունը կարևոր հանգամանք է ժամանակակից աշխարհում նորանոր հաջողություններ ունենալու, առկա խնդիրներին հեշտ լուծումներ տալու, նոր գաղափարներ իրականացնելու հարցում: Նախաձեռնությունը նորարարությունների հանգեցնող մտքերի ակունքն է, որը մեկ հարթության վրա է բերում տարբեր մարդկանց՝ միավորելով նրանց հանուն մեկ գերագույն: Պակաս կարևոր չէ ինքնուրույնությունը, որի համար անհրաժեշտ նախապայմաններ են հանդիսանում որոշման կայացումը, ներքին ազատությունը, պատասխանատվության գիտակցումը, կայացման ձգտումը, ինչին հնարավոր է հասնել գիտելիքի, մասնագիտության նախընտրության և պահանջարկի համապատասխանությամբ, արժեհամակարգի ձևավորմամբ, մատչելի տեղեկատվության ապահովմամբ և այլն: Ինքնուրույնության խթանման համար անհրաժեշտ է կարևորել համապատասխան մոտեցումներն ու սպասումները ինչպես տարիքային տարբեր փուլերում, այնպես էլ կրթական տարբեր աստիճաններում: Սովորողի ինքնուրույնության և նախաձեռնողական վարքագծի դրսևորումները դպրոցում կարելի է դիտարկել մի քանի տեսանկյունից: Եթե վերցնենք ուսուցչի ուղղակի ներգործությունը սովորողի ինքնուրույնության և նախաձեռնության բարձրացման վրա, ապա հարկ է արձանագրել, որ դա մեծապես կախված է վերջինիս

մանկավարժական ու անձնային որակներից: Իսկ ի՞նչ են իրենցից ենթադրում այդ որակները:

Ուսուցչի մասնագիտական որակներն են՝

- հանդուրժողականությունը, սեփական աշխատանքը ծրագրելու և կազմակերպելու, ուսուցման գործընթացն արդյունավետ իրականացնելու, մասնավորապես ավանդական և ժամանակակից մեթոդները զուգորդված օգտագործելու, անվտանգ ուսուսման, հոգեբանական և դաստիարակող միջավայր ստեղծելու կարողություն;
- նորը զգալու և ընկալելու կարողություն, գենդերային անկողմնակալություն;
- քննադատական մտածելակերպ, սեփական գործունեությունը մշտապես վերլուծելու, վերանայելու, ճշգրտելու և կատարելագործելու ցանկություն և կարողություն;
- սովորողի իրավունքների պաշտպանի, երեխային համաձևավորողի, ուսուսման դաստիարակչական գործընթացը երեխայի համար հեշտացնողի դերերը մասնագիտական բարձր որակով կատարելու ցանկություն և կարողություն;
- դպրոցի, դասարանի և նրանում կատարվող բոլոր իրադարձությունների և փոփոխությունների մասնակիցը լինելու պատրաստակամություն:
- կրթության ոլորտին և իր մասնագիտությանը վերաբերող հիմնախնդիրներին իրազեկ լինելու և դրանց լուծման ուղիների մասին սեփական կարծիք և ակտիվ մասնակցություն ունենալու գիտակցություն և կարողություն ¹:

Ուսուցչի անձնային որակներն են՝

- սերը երեխաների նկատմամբ, համբերություն, օբյեկտիվություն, անարդարության նկատմամբ անհանդուրժողականություն;
- քաղաքացիական օրինապաշտություն, քաղաքացու իրավունքներն ու պարտականությունները զուգորդելու գիտակցություն, հարգանք երեխայի ազատության և իրավունքների նկատմամբ ու դրանք պաշտպանելու պատրաստակամություն և կարողություն;
 - մշտապես ինքնակրթությամբ և ինքնակատարելագործմամբ զբաղվելու գիտակցություն և մասնագիտական ու ընդհանուր զարգացումը պլանավորելու և իրականացնելու կարողություն²:

Այսպիսով, կարող ենք արձանագրել, որ կրթության ցանկացած ոլորտում անհնար է որևէ բարեփոխում իրականացնել առանց ուսուցչի մասնակցության և աջակցության:

Նա պետք է գիտակցի բարեփոխումների անհրաժեշտությունը և դրանցում իր մասնակցության կարևորությունը, ունենա մասնագիտական անհրաժեշտ պատրաստվածություն և բարոյական որակներ: Կրթության որակի բարձրացման, սովորողի մեջ առաջնային կարողությունների ձևավորման համար կարևոր է նաև կրթության բովանդակությունը: Կրթության բովանդակությունը նորմատիվային փաստաթղթերի, ուսումնական նյութերի ամբողջություն է, որի մեջ ամփոփված է ի՞նչ ենք սովորեցնում հարցը: Այդ հարցը հատկապես էական է դառնում արագ փոփոխվող աշխարհում, քանի որ ժամանակի պահանջներին չհամապատասխանող բովանդակությունը չի կարող մոտիվացնել այսօրվա սովորողին³:

Ստացվում է ուսուցչն իր մարդկային ու մասնագիտական բարձր որակներով, ժամանակակից մեթոդների կիրառությամբ, սովորողի տարիքային առանձնահատկությունները հաշվի առնելով՝ կարող է հասնել հանրակրթության պետական չափորոշչով սահմանված վերջարդյունքներին: Ուստի և սովորողի հաջողությունը այս համատեքստում ուղիղ համեմատական է ուսուցչի մասնագիտական և անձնային որակներին, քանզի այս պարագայում վերջինս ոչ միայն սովորեցնողի դերում է, այլ նաև համակարգողի ուղղորդողի, խորհրդատուի: Սովորողի ինքնուրույնության և նախաձեռնության զարգացնող մյուս օղակը հենց սովորողն է՝ կրթական համակարգի առաջնային շահակիցը: Այս պարագայում կարևոր է, որ սովորողն ինքնուրույն գա այն գիտակցմանը, որ այսօրվա ամբարած գիտելիքը, կարողությունն ու հմտությունը իր բարեկեցիկ ապագայի հիմաստներն են: Սակայն հատկանշական է, որ այս գիտակցումը հաճախ ժամանակավրեպ է դառնում, քանի որ կոնկրետ ժամանակահատվածում տեղի են ունենում լրջագույն բացթողումներ: Այս պարագայում խնդիրը պետք է դիտարկել այլ հարթության վրա: Սովորողն ունի հստակ իրավունքներ և պարտականություններ, որոնք պետք է քաջ գիտակցի: ՀՀ Հանրակրթության մասին օրենքի 20-րդ հոդվածը, որով սահմանվում են սովորողի իրավունքներն ու պարտականությունները, նշում է. «Ուսումնական հաստատություններում սովորողներն ունեն հավասար իրավունքներ և պարտականություններ: Դրանք սահմանվում են օրենքով և ուսումնական հաստատության կանոնադրությամբ: Սովորողն իրավունք ունի ստանալու հանրակրթության պետական կրթական չափորոշչին համապատասխան կրթություն⁵:

Ստացվում է, որ սովորողները հաճախ շրջանցում են օրենքով նախատեսված իրենց իրավունքը՝ հիմնավորելով, որ նոր տեխնոլոգիաներն իրեն ավելի հանրամատչելի գիտելիք են տալիս, քան ուսումնական գործընթացի ընթացքում՝ ուսուցիչը: Անշուշտ, դժվար է համաձայնվել նմանօրինակ կարծիքների հետ, այդուհանդերձ սա ունի իր օբյեկտիվ պատճառները: Հասկապես միջին և ավագ դպրոցի սովորողները, ովքեր այս կամ այն չափով տիրապետում են ՏՀՏ գործիքներին, նոր տեխնալոգիաներին, համացանցային տեղեկատվական հարթակներին, այլևս չեն բավարարվում դասարանային գիտելիքներով: Հենց նմանօրինակ խնդիրների լուծմամբ է պայմանավորված կրթական համակարգի արդիականացումը, նոր ու հետաքրքիր մեթոդների ու հնարների ներդրումը դպրոցում, ՏՀՏ դասերի, հետազոտական ու անհատական աշխատանքների իրականացումը, դասի ընթացքում տեսաֆիլմերի դիտումն ու տեսասահիկների պատրաստումը: Նման համալիր միջոցառումներն ունակ են ամենաանտարբեր սովորողին անգամ բերել դեպի դասը:

Ստացվում է, որ ուսուցիչը կառավարելի է դարձնում սովորողի մուտքը համացանց՝ դա օգտագործելով ի շահ նրա: Արդյունքում՝ սովորողը կտրվում է զանազան անբովանդակ համացանցային հարթակներից՝ տեխնոլոգիան օգտագործելով տեղեկատվության հավաքագրման, ընթերցանության և այլ օգտակար նպատակներով: Նման նորոքարական մոտեցումները հիմնականում արդյունավետ են աշխատում, քանի որ սովորողն ազատ ժամանակ ինքնուրույն է գործում, նախաձեռնում հետաքրքիր նախագծեր ու կիրառում դրանք: Սովորողի ինքնուրույնության և նախաձեռնողականության առաջխաղացումը մեծապես կարելի է կապել նաև նախագծային ուսուցման հետ:

Ուսուցման նախագծային մեթոդը հետազոտական, ստեղծագործական մեթոդների համադրություն է, որի կենտրոնում սովորողն է: Այստեղ ուսուցչի մասնակցությունը սահմանափակվում է մշակողի, համակարգողի, փորձագետի, խորհրդատուի դերով: Այստեղից կարելի է եզրահանգել, որ նախագծային մեթոդի հիմնական նպատակը սովորել սովորեցնել սովորողին՝ ամեն կերպ խթանելով վերջինիս ինքնուրույն գործելու, պրպտելու, գտնելու, գիտելիքը գործնականում կիրառելու, սեփական կարծիքն ու դիրքորոշումն առանց այլ ազդակների ներգործության հայտնելու կարողության ձևավորումն ու զարգացումն է :

Վերջին տասնամյակներում նախագծային մեթոդի ներդրումը մի շարք առաջավոր երկրների կրթական համակարգերում, գալիս է փաստելու, որ նախագծային ուսուցման գերխնդիրն է սովորողներին տալ հնարավորություն գործնական խնդիրների կամ առաջադրանքների լուծման ընթացում ինքնուրույն ձեռք բերել գիտելիքներ: Ցանկացած նախագծի հիմնական նպատակն է տարբեր կարողությունների ձևավորումը, որոնք ժամանակակից մանկավարժության մեջ անվանում են անձնային համալիր առանձնահատկություններ: Այն է՝ գիտելիքների, հմտությունների, արժեքների փոխկապակցում, ինչպես նաև համապատասխան իրավիճակում նրանց հավաքագրում և կիրառելու պատրաստակամություն:

Սովորողի մոտ վերը նշած կարողականությունները նախագծային մեթոդի օգնությամբ կարելի է զարգացնել նաև աշխարհագրության դասի ընթացքում:

Օրինակ կարելի է իրականացնել ինտերակտիվ նախագծային աշխատանք:

Աշխարհագրության ուսուցիչը սորտորեն կհամագործակցի տեխնոլոգիայի ուսուցչի հետ: Նախօրոք կազմած պլանի համաձայն՝ դասարանը կբաժանվի խմբերի:

Ճանապարհորդություն թեմայի շրջանակներում սովորողները կունենան որոշակի ժամանակ ընտրելու իրենց նախընտրելի թեման, թեմայի շուրջ տեղեկատվություն կհավաքեն, կպատրաստեն սահիկաշար: Արդյունքում՝ սովորողները ձեռք կբերեն միանգամից համալիր գիտելիքներ ու հմտություններ մի քանի ուղղություններով՝ տեղեկություն կստանան կոնկրետ երկրի, դրա քաղաքների, տեսարժան վայրերի մասին, իսկ սահիկաշարի պատրաստման արդյունքում կզարգանա նրանց S2S ոլորտի գիտելիքները: Ուսուցիչը կարող է թույլ տալ, որ խմբերը գնահատվեն ինքնագնահատմամբ՝ արդյունքում ստեղծելով արդյունավետ հետադարձ կապ:

Կարծում ենք կրթության ոլորտում ամկա խնդիրների հաղթահարումը մեծապես կախված է նաև այն հանգամանքից, որ սովորողի ու ուսուցչի միջև գործի համագործակցություն, վստահություն և հարգանք:

Մանկավարժական այս մոտեցումը ժամանակի ընթացքում հնարավորություն կտա լուծել մեր առջև դրած խնդիրը, այն է՝ սովորողի մոտ զարգացնել ինքնուրույն ու նախաձեռնություն: Իհարկե, կարևոր են նաև նորարարական մոտեցումները, որոնք անհրաժեշտ են աշակերտներին մոտիվացնելու, ուսուցումը հետաքրքիր ու մասնակցային դարձնելու համար: Նշենք, որ չենք բացառում նաև ավանդական

մոտեցումների օգտագործումը՝ հարց ու պատասխանը, նյութը վերհիշելը, վարժանքները, ուսուցչի բացատրական խոսքը, որոնք այսօր էլ կարևոր են ու անհրաժեշտ ուսուցման համար:

Այսպիսով, կարող ենք արձանագրել, որ ավանդական դասից դուրս սովորողը հնարավորություն ունեցավ համատեղելի դարձնել սեփական հետաքրքրությունները, երազանքները ուսուսման գործընթացի հետ: Այս համատեքստում մեթոդի կիրառումը առանձնակի ուշադրության է արժանի հատկապես միջին և ավագ դպրոցներում՝ հաշվի առնելով սովորողների տարիքային առանձնահատկությունները:

1.2 Սովորողի ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը աշխարհագրության դասավանդման ընթացքում

Գաղտնիք չէ, որ մարդն իր գիտելիքի կարողությունների ու հմտությունների հիմնական պաշարը ստանում է հանրակրթական ուսուսման հաստատությունում, որտեղ կայանում է անձի կրթական ու դաստիարակչական առանցքային գործընթացը, ուստի հենց այստեղ է, մանուկը, պատանին, դեռահասը սկսում գործել ինքնուրույն, հանդես գալ նախաձեռնողի դերում: Պայմանականորեն դասավանդման մեթոդները կարելի է բաժանել 2 խմբի՝ ավանդական և ժամանակակից:

Ավանդական ենք անվանում զննական, բացատրական այն մեթոդներին, որոնց հիմքում ընկած է գիտելիքի պարզ փոխանցումը սովորողին, իսկ ժամանակակից մեթոդական համակարգը ոչ թե նախատեսում է ուսուցչի կողմից պատրաստի գիտելիքի մատուցում, մտապահում և վերարտադրություն, այլև ուսուցման ակտիվ ճանաչողական և պրակտիկ գործունեության ընթացքում գիտելիքի, հմտության, կարողության ձեռքբերում: Նմանօրինակ հնարների կիրառումը սովորողի առաջ բացում է ստեղծագործ մոտեցումներ ցուցաբերելու լայն հնարավորություններ: Այս կերպ դասի փուլերը հստակ տարանջատվում են, լրացնում միմյանց, ինչն իր հերթին նպաստում է, որ դասարանը չկորցնի ակտիվությունը: Ստեղծագործական ունակությունների զարգացման մի հնար է «Գուշակություն» հնարը: Սովորողների հետաքրքրությունը խթանելու նպատակով կարելի է նյութի հիմնական կարևոր

հասկացությունները կամ վերնագիրը թերթիկների վրա գրել, կտրատել առանձին բառերի և պահել դասասենյակում՝ աչքից հեռու տեղերում: Դասը սկսելուց առաջ առաջարկել սովորողներին գտնել դրանք և համադրելով ստանալ վերնագիրը կամ գլխավոր միտքը: Կարելի է առաջարկել նաև ստացածը կարդալով գուշակել՝ ինչի մասին է դասը, կարծիքները լսել և առաջարկել ուսուսմասիքել բուն դասանյութն ու ընդհանրություններ կամ տարբերություններ գտնել գուշակածի ու դասանյութի միջև⁶: Աշխարհագրության դասին կարելի է նաև մտածողության հմտություններ զարգացնելով իրականացնել այս հնարը: Օրինակ՝ կարող էք առանձին թղթերի վրա գրել «Չինաստան», «Հնդկաստան», բառերը և աշակերտներին առաջարկել գտնել այն հասկացությունը, որը միավորում է այս բառերը: Պատասխանը կարող է պարունակել տեղեկություն թե՛ տարածաշրջանային, թե՛ ժողովրդագրական, թե՛ դավանանքի տեսանկյունից: Արդյունքում՝ սովորողները քննարկում են, կարծիքներ հայտնում, ավելի բարդ օրինակների պարագայում կարող են օգտվել համացանցից: Ստացվեց, որ դասի մեջ ուսուցիչը մի հետաքրքիր կայծ դրեց՝ նպասելով, որ դասարանը համակարգված աշխատի: Դպրոցական աշխարհագրության կարևորագույն խնդիրներից է սովորողների աշխարհագրական մտածողության ձևավորումը: Վերջինիս հիմքը համակարգային տարածական մոտեցումն է՝ իր տարբեր մակարդակներով՝ համամոլորակային, տարածաշրջանային և տեղական կամ հայրենագիտական: Այս հնարն օգնեց, որ սովորողները հնարավորություն ունենան ընդհանրացումներ անլու, տարբերություններ գտնելու:

Աշխարհագրական գիտելիքների շնորհիվ ամրապնդվում է այն համոզմունքը, որ աշխարհը ճանաչելի է, նյութական, միասնական, ամբողջական, բնության ու հասարակական կյանքի բաղադրիչները գտնվում են սերտ կապի մեջ, այդ բաղադրիչները առանձին-առանձին ու միասնաբար անընդհատ զարգանում և փոփոխվում են ժամանակի և տարածության մեջ: Գիտական աշխարհայացքի ձևավորումն արդյունավետ իրականացնելու համար պետք է նկատի ունենալ դրա մանկավարժահոգեբանական օրինաչափությունները (սովորողների տարիքային և հոգեբանական առանձնահատկությունները), դպրոցական աշխարհագրության կրթադաստիարակչական խնդիրները⁷:

Առհասարակ ցանկացած փոխգործուն հնարի կիրառման ժամանակ սովորողները

ձեռք են բերում ինքնուրույնություն, սովորում են աշխատել թիմերով՝ մեկը մյուսին օգնելով, ազատվում են տարբեր տեսակների բարդություններից, վախերից, սովորում են լսել միմյանց, զարգանում են նրանց մտածելու, երևակայելու, ստեղծագործելու կարողությունները: Նմանօրինակ աշխատանքների ժամանակ աշակերտը սովորում է նաև օգտվել SՀՏ մի շարք գործիքներից: Աշխարհագրության դասին կիրառվող տարատեսակ փոխգործուն մեթոդների առկայությունը սովորողին օժտում է հետևյալ հմտություններով՝

- Ինքնուրույնություն,
- կռիվելով աշխատանքում սեփական ներուժը կիրառելու կարողություն,
- մեղիահմտությունների զարգացում,
- հետազոտելու, համացանցում որոնելու հմտություններ,
- թվային միջոցները գործածելու հմտություններ,
- տեխնոլոգիական հմտությունների զարգացում,
- ճաշակի զարգացում,
- անկաշկանդ ինքնարտահայտվելու կարողություն, ինքնահսկում:

Դիտարկենք նման մեթոդների կիրառությունն աշխարհագրության դասին: Կարելի է կիրառել երկայուն և եռասյուն աղյուսակներ, Վեննի դիագրամ, Կիսատ նախադասություն, Խաթարված հերթականություն և այլն: Օրինակ աշխարհի պետությունները խմբավորելիս կարելի է օգտվել երկայուն աղյուսակներից: Նմանությունների ու տարբերությունների հստակեցման ու վերլուծության համար կօգնի Վեննի դիագրամը: Իսկ ահա դասի ամփոփման հատվածում կարելի է օգտվել Կիսատ նախադասություն հնարից:

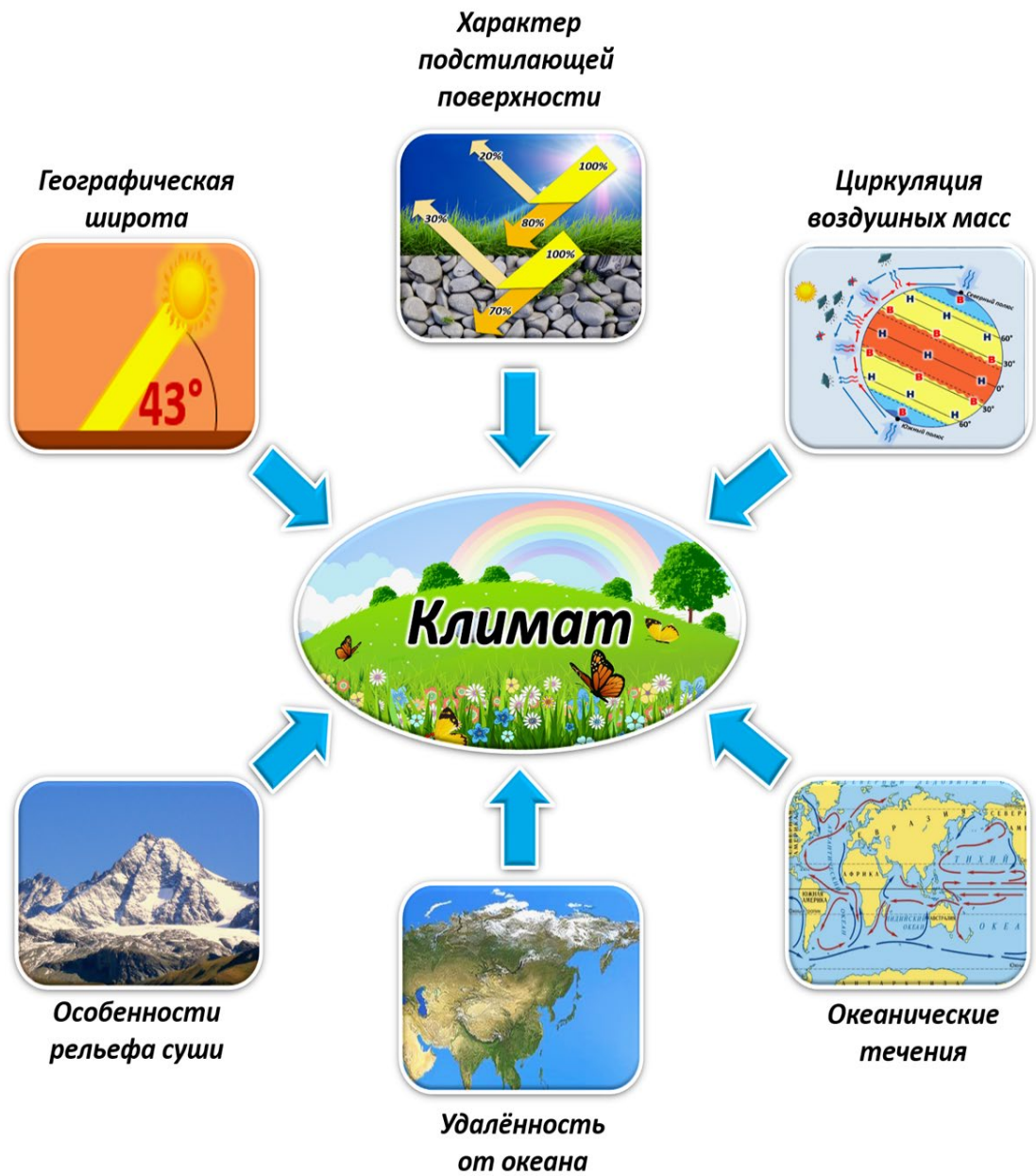
Սովորողների համար աշխարհագրությունը, որպես ուսումնական ռարակա էլ ավելի սիրելի ու հետաքրքիր է, քանի որ նրանք կարող են ուղղակիորեն տեսնել այն, ինչի մասին սովորում են տեսական նյութերում: Այդ իսկ պատճառով կարելի է թեստային աշխատանքները կազմել այնպես, որ լինեն բազմաբաղադրիչ և զարգացնեն սովորողի ստեղծագործական ունակությունները: Բերենք նման թեստային աշխատանքի օրինակ, որը նպատակ ունի ստուգել սովորողի ընդհանրական գիտելիքներն աշխարհագրությունից:

Ստորև ներկայացնում եմ դասի պլանի և թեստային աշխատանքի օրինակներ :

Դասի պլան
7 – րդ դասարան

Դաս 3,5 էջ 67-70	Կլիմա: Կլիմայաստեղծ գործոնները
Դասի նպատակը	<ul style="list-style-type: none"> • Աշակերտների մեջ ձևավորել գիտելիքներ կլիմա հասկացության վերաբերյալ ,ներկայացնել.... • Ռելիեֆի ազդեցությունը կլիմայի ձևավորման վրա • Աշխարագրական լայնության ազդեցությունը • Արեգակի շուրջ Երկրի պտույտի ազդեցությունը կլիմայի ձևավորման վրա
Վերջնարդյունքները	<ul style="list-style-type: none"> • Սահմանի կլիմա հասկացությունը , ներկայացնի կլիմայական գործոնների որինաչափությունները • Բացատրի հետևանքները • Ներկայացնի մթնոլորտային շրջանառության սխեման • Տարբերակի գլխավոր և երկրորդային գործոնները • Բացատրի մարդու ազդեցությունը կլիմայի ձևավորման գործում (հիմնավորի օրինակներով)
Խաչվող հասկացություններ	<p>Մթնոլորտային ճնշում , օդի միջին ջերմաստիճան ,</p> <p>տարեկան միջին ջերմաստիճան , ածխաթթու , գազ , ջերմոցային էֆեկտ</p>

<p>Միջառարկայական կապեր</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Հայոց լեզու – գրագետ ներկայացնի թեման • Բնագիտություն – Բացատրի մթնոլորտային ճնշում երևույթը և պատճառները • Մաթեմատիկա – Հաշվի միջին ջերմաստիճանը (օրական , ամսական , տարեկան)
<p>Անհրաժեշտ նյութեր , տեխնիկական միջոցներ</p>	<p>Դասագիրք , համակարգիչ , կլիմայական քարտեզներ</p>
<p>Դասավանդման մեթոդներ</p>	<p>Դասախոսություն , մտազրոհ , ցուցադրում , ապագայի անիվ , դիտում</p>
<p>Կապը ՀՊՉ Հանրակրթական միջնակարգ ծրագրի ակնկալվող վերջնարդյունքների հետ</p> <p>Հ1 , Հ2 , Հ4 , Հ6 , Հ8 , Հ9 , Հ14 , Հ29</p>	

SS գործիքակազմով թեստային աշխատանքի օրինակ.

[Копия Blank Quiz - Google Формы](#)

Թեստային աշխատանք

«Աշխարհի բնակչությունը»

7 -րդ դասարան

Տևողությունը 40 – ր (10 քալ)

1. Երկրագնդի վրա Կամ դրա որևէ տարածքում բնակվող մարդկանց ամբողջությունը կոչվում է

0,5 քալ

2. Երկրագնդի ցամաքի քանի՞ տոկոսը բնակեցված չէ.

ա. 5%

բ. 24%

գ. 15%

դ. 40%

0,5 քալ

3. Նեո հիմքով լայն գագաթով սեռատարիքային բուրգը ո՞ր երկրին է բնորոշ.

ա. Պակիստան

բ. Իրան

գ. Ֆրանսիա

դ. Գանա

1 քալ

4. Ո՞ր պնդումն է ճիշտ.

ա. Բնակչության ցածր բնական աճը բնորոշ է զարգացող երկրներին

բ. Բնակչության մահացության ամենա բարձր ցուցանիշները բնորոշ են եվրոպական երկրներին

գ. Բնակչության թվի աճի տեմպերը բարձր է վերարտադրության առաջին տիպի երկրներում

դ. Բնակչության ծնելիության բարձր ցուցանիշները բնորոշ են լատինամերիկյան երկրներին

1 քալ

4. Այն երևույթը , երբ բնակչության մահացությունը գերազանցում է ծնելիությանը և նկատվում է բնակչության թվի նվազում կոչվում է :

1 բալ

5. Ժողովուրդ-լեզվախումբ գույգերից ընտրել սխալը:

- ա. թուրք-քրդական
- բ. անգլիացի-գերմանական
- գ. իսպանացի-ռոմանական
- դ. ուկրաինացի-սլավոնական

1 բալ

7..... որոշակի տարածքում բնակչության տեղաբաշխումն է ` ըստ բնակավայրերի և դրանց համակարգերի:

1 բալ

8. Ո՞ր շարքում են տրված ուրբանիզացման առավել բարձր մակարդակ ունեցող երկրները:

- ա. Չինաստան , Հնդկաստան , Ինդոնեզիա , Բանգլադեշ
- բ. Սումալի , Չիլի , Ուզբեկստան , Պակիստան , Իրան
- գ. Լատվիա , Չադ , Հունաստան , Վրաստան
- դ. Բելգիա , Սինգապուր , Ճապոնիա , Մեծ Բրիտանիա

1 բալ

9. Որքա՞ն է Երկրի ուրբանիզացման մակարդակը , եթե Երկրի բնակչության թիվը

20 մլն է , քաղաքաբնակների թիվը 15 մլն է:

1 բալ

10. Ի՞նչ է ժողովրդագրական քաղաքականությունը: Բերել օրինակներ:

2 բալ

Եզրակացություն

Առանց ցանկության սովորող աշակերտը նման է թևեր չունեցող թռչունի
Սաադի

Երեխաներին կրթելու և դաստիարակելու գործընթացում աշխարհագրության
անելիքները բավականին շատ են : Ինքնուրույն մտածող , ստեղծագործ անհատներ
ձևավորելու համար կան շատ մեթոդներ և ձևեր : Մանկավարժության մեջ ասում են .

« Որքան ուսուցիչ . այնքան մեթոդ » :

Այսպիսով, կարող ենք արձանագրել, որ աշխարհագրության ուսուցումը
հանրակրթական դպրոցում կարող է ունենալ բարձր արդյունավետություն, եթե
ուսուցումը զուգորդվում է ակտիվ մեթոդական հնարներով: Իհարկե, ավանդական
եղանակով նույնպես կարելի է վարել դասը, այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով
ժամանակակից սովորողների պահանջմունքները, կարծում ենք, որ ավելի շատ պետք
է լսելի լինի հենց նրանց խոսքը, իրենք պետք է բացահայտեն այս կամ այն
հմտությունը, կարողությունն ու գիտելիքը, անհատական կամ խմբային եղանակով
պետք է հետազոտեն, պրպտեն, տեղեկություններ հավաքեն դասի թեմայի շուրջ,
ներկայացնեն, բանակցեն ու ինքնադրսևորվեն:

Ծավալուն ու երկար շարադրանքը, ուսուցչակենտրոն ուսուցումը ոչ միշտ է
հանգեցնում այն վերջնարդյունքներին, որոնք սահմանված են կրթության պետական
չափորոշչով: Կարևոր ենք համարում նաև այն միջավայրը, որում աշակերտը իրեն
ապահով ու հանգիստ կզգա, հետևաբար ստացած գիտելիքը կարող է հեշտությամբ
ընկալվել ու մայուն դառնալ:

Դասի ընթացքում ուսուցիչը պետք է հաշվի առնի բոլոր սովորողների
պահանջմունքներն առանձին-առանձին: Քարտային կամ անհատական
առաջադրանքները կարող են կազմվել մի քանի բովանդակային մակարդակներով,
որպեսզի բավարարեն հետ մնացող սովորողներին ևս, եթե կան այդպիսիք: Ինչու չէ
կարևոր է նաև բարոյահոգեբանական միջավայրը. յուրաքանչյուր սովորող պետք է
դասի ընթացքում իրեն կարևոր զգա:

Անշուշտ, մեր թվարկած հմտություններն ու կարողությունները սովորողը ձեռք կբերի այն պարագայում, երբ ուսուցիչը ճիշտ ու կառուցողական է վարում դասը՝ հաշվի են առնված սովորողների անհատական պահանջմունքները, դասը հագեցած է դիդակտիկ նյութերով ու զննական պարագաներով, դասին կիրառվում են մի շարք ակտիվ մեթոդներ, որոնք կարող են ոգևորել սովորողին ու պահել ակտիվ դաշտում: Հույս ունենք, որ սույն հետազոտությունը խթան կհանդիսանա մեզ՝ ուսուցիչներիս համար մոտիվացվել դեպի նորը և մոտիվացնել սովորողին:

Օգտագործված գրականություն

1. <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=74345>
ՀՀ Հանրակրթության մասին օրենք:
2. [http://www.zangak.am/pdf/mankavarj-2012\(3-4\).pdf](http://www.zangak.am/pdf/mankavarj-2012(3-4).pdf)
Ա. Թովուզյան, Մանկավարժական միտք, 2012, «Ժամանակակից ուսուցչին ներկայացվող պահանջները»:
3. https://www.moj.am/storage/uploads/00.Ardir_6.pdf
Ս. Խաչատրյան, Ս. Պետրոսյան, Գ. Թերզյան, «Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման և կրթության բովանդակության գնահատումը` ՀՀ հանրակրթության բարեփոխումների համատեքստում», Երևան 2013:
4. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/georgien/16023.pdf>
Ուսուցման արդյունավետ հնարներ, Երևան, 2020:
5. https://edumediahttps://edumedia-depot.gei.de/bitstream/handle/11163/2180/791501744_2013_A.pdf?sequence=2
https://edumedia-depot.gei.de/bitstream/handle/11163/2180/791501744_2013_A.pdf?sequence=2
https://edumedia-depot.gei.de/bitstream/handle/11163/2180/791501744_2013_A.pdf?sequence=2 Հիմնական դպրոցի աշխարհագրությունառարկայի չափորոշիչներ և ծրագրեր:
6. [http://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/gittex/2018\(1-2\).pdf](http://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/gittex/2018(1-2).pdf)
ՀՊՄՀ, Գիտական տեղեկագիր, Երևան, 2018: